

УДК 7.072.2

ББК 85.10в

Ірина Грицевич

МЕТОДИКА АНАЛІЗУ ДИСЕРТАЦІЙ ЗА НАПРЯМОМ “МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО” (ПЛАСТИЧНЕ МИСТЕЦТВО) ПЕРІОДУ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

У статті відображається методика проведення аналізу дисертаційних тем за напрямом “мистецтвознавство” (пластичне мистецтво). Дослідження проводиться на основі авторефератів докторських і кандидатських дисертацій, які були захищені впродовж із 1991 по 2009 рр. (образотворче та декоративно-прикладне мистецтво). Для досягнення поставленої мети використовується спеціальна методика, що базується на основі аналітичних документів: інформаційна довідка, аналітична довідка, побудова моделей.

Ключові слова: дисертація, автореферат, моделювання, статистика, аналітична довідка, систематичний каталог.

Проблема координації дисертаційних досліджень завжди періодично виникала як доволі актуальна й така, що потребує нагального вирішення. Метою статті є відобразити методику проведення аналізу дисертаційних тем і принципи узагальнення його результатів. Така робота досить складна, оскільки потребує дослідження всіх мистецтвознавчих дисертацій. Лише поодинокі науковці зверталися до цієї роботи. Зокрема, одним із них, і то в галузі музикознавства, був І.А.Котляревський – стаття “Принципи статистичного та змістовного аналізу дисертаційних тем” [3]. Методика, подана відомим українським музикознавцем, була застосована й у нашій статті.

Отже, для аналізу були обрані 150 тем мистецтвознавчого профілю, здебільшого образотворче та декоративно-прикладне мистецтво (з них 10 докторських і 140 кандидатських) кінця ХХ – початку ХХІ ст. (1991– 2009 рр.). Така орієнтація зумовлена необхідністю мати значну кількість тем для статистичної обробки, а з іншого боку, показати, як вписуються в аналітичний простір теми з інших мистецтвознавчих сфер. Вибір кількості тем пов’язаний із правилом статистичних досліджень, на якому масив із 150 об’єктів є необхідним для здобуття більш-менш достовірних даних, а також зумовлений тим, що дослідження проводиться на основі докторських і кандидатських дисертацій, захищених у період із 1991 по 2009 рр. на території України (див. мод. 1).

Модель 1

Кількість дисертацій з образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, захищених у період із 1991 по 2009 рр. на території України

Спеціальність	Докторські дисертації	Кандидатські дисертації
17.00.05 (образотворче мистецтво)	5	79
17.00.06 (декоративно-прикл. мистецтво)	5	61

Запропонований статистичний аналіз спрямований не лише на визначення кількості запланованих вузами тем певного напрямку, але й має за мету розкриття логіко-змістовної взаємодії різних тематичних угруповань і окремих тем з оточуючим їх контекстом. Для досягнення поставленої мети скористуємося спеціальною методикою, яка базується на трьох аналітичних документах:

Інформаційна довідка, у якій визначаються об’єкт дослідження, аспект дослідження (в авторефератах це, як правило, предмет дослідження) і ключові слова. Кожній темі присвоюється порядковий цифровий індекс відповідно до поступового розгляду матеріалів. Список ключових слів подається разом із вказівкою на відповідну дисертаційну тему (цифровий індекс). Якщо ж ключове слово зустрічається в декількох випадках, усі вони фіксуються. Саме це дозволяє бачити інтенсивність використання певних понять.

На основі інформаційної довідки та списку ключових слів складається *аналітична довідка*, яка є базою для запропонованих наприкінці статті висновків. Як інструмент інформаційного аналізу використовуємо моделі, структурними одиницями яких є ключові слова, а іноді

фрагменти дисертаційних тем (об’єкти чи аспекти досліджень), якщо вони сформульовані достатньо стисло. Цифровими індексами вказано, до якої теми наукового дослідження належать той чи інший структурний елемент моделі. Важливо, що один і той самий елемент може належати до декількох тем, а також сукупність різних елементів можуть бути пов’язані з однією темою. Це дозволяє розкрити значення тем із різних точок зору й створити гнучку систему їх диференціації. Відомо, що в поширених систематичних каталогах складною проблемою є випадки, коли тема має бути віднесена відразу до декількох розділів. У запропонованій системі ця проблема вирішується за рахунок використання цифрових індексів дисертаційних тем, що фігурують в інформаційній довідці, списку ключових слів і в інформаційно-аналітичних моделях, які принципово не є ієрархічними структурами й постійно знаходяться у взаємодоповнюючих відносинах.

Для пояснення аналізу дисертаційних робіт за допомогою моделювання наведемо одну з таких моделей, що фігурує в аналітичній довідці (див. мод. 2, 3, 4). Для цього класифікуємо мистецтво на види, використовуючи при цьому працю М.С.Кагана “Морфология искусства” [2, с.323–330].

Модель 2

Види мистецтва		
I. Обр. мистецтво 1) живопис 43, 51, 55, 63, 74, 77, 83, 88, 95 (іконопис 21, 26, 161); 2) скульптура 58, 99, 113, 137, 142; 3) графіка 3, 16, 51, 61, 62, 72, 162 (гравюра 78, 136, 152)	II. Мон.-дек. мистецтво 1) монум. ж-с (вітраж) 12, 22; 2) монум. скульп. 58, 99, 113, 137, 142	III. Декоративно-прикладне мистецтво 1) за матеріалами; 2) за техн. виконання; 3) за функцією

Модель 3

Декоративно-прикладне мистецтво		
1) за матеріалами	2) за технікою виконання	3) за функцією
худ. кераміка 31, 35, 38, 47, 54, 114	худ. плетіння 34	народна іграшка 15
худ. метал. (ковальство 8, емальєрство 26)	худ. килим 28, 44, 91	жіночі прикраси 9, 134
худ. скло 118	худ. вишивка 32, 49, 109	костюм 130, 132, 139, 153
худ. дерево 18, 56, 119	різьблення 86, 98	
худ. тканина 29, 64, 79, 87, 94		

Модель 4

Особистості			
Архипенко О.	58	Копистинський Т.	59
Бойчук М.	117	Малаков Г.	3
Бурлюк Д.	84	М’ясоєдов І.	41
Гейнсбороро Т.	116	Січинський В.	147
Девдюк Д.	158	Сорохтей О.	68
Кавалерідзе І.	58, 112	Турчиняк В.	129

До кожної з моделей додаються коментарі, які в цьому випадку будуть такими.

Коментарі:

1. У цьому випадку посилання на теми дисертацій подані як у вигляді цифрових індексів, так і у вигляді фіксації виходів на моделі 2, 3, 4. Це означає, що накопичений матеріал дозволяє встановлювати зв’язки поміж моделями. Таким чином, моделі 2, 3, 4 узагальнюють одна одну. Разом із тим у цій моделі присутні вже образотворче та декоративно-прикладне мистецтво [1].

2. Центральний елемент – “Європейська культура”. Він у наявному матеріалі не виступає безпосередньо як об’єкт досліджень, але виконує важливу структуроутворюючу функцію саме як центральний елемент. Центральні елементи моделей завжди визначають певний пріоритетний напрям наукових досліджень.

3. Існує деякий брак деталізації в блоках “Західноєвропейська культура” й “Російська культура” відносно масиву в 150 дисертаційних тем, що підказує про необхідність розробки додаткових моделей. Наприклад, персоналії щодо західноєвропейської культури навіть із різних видів мистецтва. В ідеалі кожен культурологічний блок повинен мати тотожний набір першого кола парадигматичної структури, приміром: образотворче мистецтво, музичне й театральне мистецтво. Звичайно, це коло може розширюватися за рахунок виходів до літературознавства, кінознавства, естетики тощо.

4. Вихід на узагальнюючий рівень – “Всесвітня культура” – є досить умовним, бо дисертаційні теми такого масштабу можливі скоріше в докторських дисертаціях, або навіть у комплексних темах наукових і навчальних закладів.

5. Загальне значення у відсотках, у цьому випадку треба розглядати за блоками: західноєвропейська культура – 10%, українська культура – 88%, російська культура – 2% (див. мод. 5).

Модель 5

Культура	Західноєвропейська культура	Українська культура	Російська культура
Кількість тем	15	132	3
Кількість тем у %	10	88	2

Наведені показники свідчать про домінування тематики з української культури, а далі відповідно: західноєвропейська й російська культури. Можливі уточнення значень у відсотках з урахуванням різних перехрещень тем. Тут уже працює ієрархічний принцип, що й буде показано далі. Не слід наведені дані вважати остаточними. Це картина, сформована на основі 150 дисертаційних тем. Тут не вказані назви тем, а лише напрями.

Таких моделей при аналізі 150 дисертаційних тем було побудовано 10, з них Додаток 1 містить чотири, які ілюструють деталізацію моделі 5. Сукупний розгляд усіх 10 моделей дозволяє зробити такі остаточні висновки:

1. Певна кількість центральних елементів, які виконують функцію фактора угруповання тем за парадигматичним принципом. Вони можуть бути зведені в одну систему й розташовані залежно від ступеня узагальнення. Практично біля кожного елемента системи стоїть кількісний показник у % відносно 150 розглянутих тем певного напрямку.

2. Очевидно, що в цьому випадку відсотковий показник відповідає кількості дисертаційних тем певного напрямку. Отже, з точки зору культурології 108% дисертаційних тем присвячені розгляду трьох європейських культур з відповідним співвідношенням кількості тем. Значна кількість тем у рубриці “Українська культура” спонукала до подальшої її деталізації. Це не помилки в підрахунках і не недоліки запропонованої методики аналізу. Це – досягнення тієї самої мети, яка була визначена на початку статті, а саме: розкриття логіко-змістовної взаємодії різних тематичних угруповань і окремих тем з оточуючим їх контекстом, наслідком чого є перехрещення груп і розгляд однієї й тієї ж теми в різних аспектах. Так, наприклад, тема дисертації “Українська графіка першої третини ХХ століття: загальноєвропейські тенденції та національні особливості розвитку” [4] попадає відразу до блоків “Українська культура”, “Українська графіка”. Фактично всі теми, за дуже малим винятком, мають від двох до п’яти аспектів розгляду. Вони не дублюють один одного, а демонструють меншу або більшу змістовність формулювання тем.

1. Антонович Є. А. Декоративно-прикладне мистецтво / Є. А. Антонович, Р. В. Захарчук-Чугай, М. Є. Станкевич. – Львів : Світ, 1992. – 270 с.
2. Каган М. С. Морфология искусства / М. Каган. – Л. : Искусство, 1972. – 440 с.
3. Котляревський І. А. Принципи статистичного та змістовного аналізу дисертаційних тем / І. Котляревський // Мистецтвознавчі аспекти славістики : зб. наук. праць (ІМФЕ ім. М. Т. Риль-

ського НАН України. Наукові записки культурологічного семінару. Вип. 2) / [відп. ред. І. М. Юдкін]. – К., 2002. – С. 21–23.

4. Лагутенко О.А. Українська графіка першої третини ХХ століття: загальноєвропейські тенденції та національні особливості розвитку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора мистецтвознавства : спец. 17.00.05 “Образотворче мистецтво” / О. А. Лагутенко. – К., 2008. – 36 с.

В статье рассматривается методика проведения анализа диссертационных тем по направлению “искусствоведение” (пластическое искусство). Исследование строится на основании авторефератов докторских и кандидатских диссертаций, которые защищались на протяжении 1991–2009 гг. (изобразительное и декоративно-прикладное искусство). Для достижения поставленной цели используется специальная методика, которая базируется на аналитических документах: информационная справка, аналитическая справка, постройка моделей.

Ключевые слова: диссертация, автореферат, моделирование, статистика, аналитическая справка, систематический каталог.

The methods of the theses projects analysis are presented in the article as “the art criticism” (plastic art). The research work is made on the basis of the author’s abstracts, Doctor’s and Candidate’s dissertations, which were defended during 1991–2009 (descriptive art and arts and crafts). To achieve our purpose we have used a special methods based on the analytic documents principles-information and analytical references, models structure.

Key words: thesis, author’s abstract, modeling, statistics, analytical reference, classed catalogue.